

Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa mgr

Jean-Jacquesa Rupperta

pt.

GUIDANCE AND CAREER COUNSELLING IN LUXEMBOURG

A SYSTEMIC PSYCHOLOGICAL APPROACH

WITH EMPIRICAL INVESTIGATIONS AND REFLECTIONS

Rozprawa doktorska pod kierunkiem

dra hab. prof. UJ Czesława Noworola

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska stanowi monografię o profilu teoretyczno-empirycznym, dotyczącym poradnictwa edukacyjnego oraz doradztwa rozwoju kariery dla młodzieży szkolnej, na przykładzie systemu społeczno-oświatowego w Luksemburgu.

Rozprawa ta jest eksploracyjnym studium psychologicznym, które ma na celu przyjrzenie się systemowi edukacyjnemu i jego ograniczeniom, z jakimi spotykają się uczniowie, ich rodzice, nauczyciele i doradcy zawodowi. Autor postawił sobie dość szczytne zadanie, żeby na podstawie swoich badań dotyczących funkcjonowania tego systemu uzyskać informacje, które pomogą mu poprawić efekty pracy doradców na różnych poziomach działania służb doradztwa zawodowego. Jego zdaniem, doradcy często są pomiędzy tzw. twardą skałą a twardym miejscem, czyli podlegają często bardzo silnym naciskom ze strony samych uczniów, różnych nauczycieli, rodziców, a także dyrektorów szkół zobligowanych różnymi dyrektywami ze strony ministra resortu szkolnictwa.

1. Uwagi ogólnometodologiczne

Postawione przez Autora problemy, sformułowane w postaci pytań (np. Co to jest doradztwo? Po co jest? Kto jest doradcą? Co chce on osiągnąć? Kto jest odpowiedzialny, jeśli gdzieś doradztwo nie spełnia swojego celu? Kto ponosi koszty społeczne takiej sytuacji? Jak to jest związane z rynkiem pracy?) są właśnie przedmiotem dywagacji naukowych w rozprawie.

Jako bardzo trafny krok wstępny rozprawy uważam przedstawienie przez Autora w sposób syntetyczny szerszego kontekstu środowiska Luksemburga ujmującego aspekty historyczne, demograficzne, społeczne, ekonomiczne i religijne – którego młodszych mieszkańców, doradztwo szkolne i zawodowe, w recenzowanej rozprawie dotyczy. W podobny sposób został również przez niego przedstawiony system edukacyjny obowiązujący aktualnie w Wielkim Księstwie Luksemburga, którego system doradztwa szkolnego i zawodowego jest przedmiotem analiz psychologicznych J-J Rupperta. W bardzo czytelny sposób zostały przedstawione cele i efekty edukacyjne na poszczególnych etapach szkolnictwa dzieci i młodzieży w Luksemburgu.

W równie szczegółowy i czytelny sposób została również przedstawiona infrastruktura poradnictwa edukacyjnego oraz doradztwa kariery dla dzieci młodzieży w ramach aktualnie istniejącego systemu edukacyjnego w tym kraju. Autor podkreśla przy tym, że system luksemburski ma charakter dualny, który jest bliźniaczo podobny do systemu dualnego w Niemczech. Inne specyficzne grupy docelowe są również obsługiwane, jak np. młodzi dorośli, którzy porzucili naukę i szukają dalszych możliwości oraz młode osoby poszukujące pracy. Publiczne służby zatrudnienia Luksemburga świadczą również usługi doradcze dla osób dorosłych poszukujących nowych możliwości zawodowych, które chcą rozpocząć nowe kwalifikacje lub podjąć kształcenie ustawiczne. Doradztwo

udzielane jest również osobom, które nie mogą kontynuować pracy na poprzednim stanowisku i które muszą dokonać z jakichś ważnych powodów reorientacji swojej aktualnej kariery zawodowej. W Luksemburgu technologie informacyjne i komunikacyjne, jak konkluduje Autor, są narzędziami łatwo dostępnymi dla wszystkich zainteresowanych podmiotów poradnictwa edukacyjnego oraz doradztwa rozwoju kariery, co niewątpliwie świadczy o wysokich standardach ich uspołecznienia jako dobra wspólnego całego społeczeństwa tego kraju.

Centralne miejsce w części teoretycznej rozprawy zajmuje rozdział 3, w którym Autor szczegółowo przedstawił infrastrukturę poradnictwa i doradztwa kariery w Luksemburgu. Po omówieniu kwestii wstępnych związanych z poradnictwem, takich jak: dostęp do poradnictwa; zapewnienie odpowiedniej jakości doradztwa; umiejętność zarządzania karierą zawodową; dowody, monitorowanie i ocena poradnictwa – Autor przedstawił esencjonalnie 12 specjalistycznych poradnictw dla następujących grup klientów: (a) doradztwo całowyciowe kariery; (b) trening i kwalifikacje dla doradców kariery; (c) doradztwo kariery dla uczniów szkoły; (d) doradztwo kariery dla absolwentów mających kontakt z rynkiem pracy; (e) doradztwo dla studentów szkół wyższych; (f) doradztwo dla dorosłych osób uczących się i zatrudnionych; (g) doradztwo dla bezrobotnych młodych ludzi i dorosłych; (h) doradztwo dla starszych dorosłych; (i) doradztwo dla osób, które od wczesnych lat przestały uczęszczać do szkoły; (j) doradztwo dla młodych ludzi w wieku od 16 do 24 lat, którzy wcześniej przestali uczęszczać do szkoły i pozostają bez zatrudnienia; (k) doradztwo dla młodych ludzi w sytuacji ryzykownej; (l) doradztwo dla osób o specjalnych potrzebach oraz niepełnosprawnych; (m) doradztwo dla emigrantów; (n) doradztwo dla innych grup osób.

Już chociażby powyższe wyszczególnienie doradztwa kariery dla tylu specjalistycznych grup społecznych wskazuje, że służby państwowe Luksemburga dysponują już aktualnie wieloma zaawansowanymi programami poradnictwa i doradztwa kariery, co niewątpliwie świadczy o proporcjonalnej do tego efektywności tych programów.

2. Badania empiryczne

Autor przedstawił trzy powiązane ze sobą tematycznie, lecz odrębne proceduralnie i metodologicznie badania empiryczne dotyczące efektywności systemu poradnictwa edukacyjnego i doradztwa kariery w Luksemburgu:

Badanie 1 – Ewaluacja funkcjonowania systemu poradnictwa edukacyjnego oraz doradztwa kariery w dwóch szkołach średnich;

Badanie 2 – Błędy edukacyjne w percepcji uczniów szkół średnich, ich rodziców oraz nauczycieli tych szkół;

Badanie 3 – Jak uczniowie szkół średnich radzą sobie z dokonywaniem ważnych wyborów?

Dla każdego z tych badań zostały poprawnie przedstawione opisy proceduralne ich przeprowadzenia: dobór badanych osób, metodyka badań, zmienne niezależne i zmienne zależne, prezentacja uzyskanych wyników badań w postaci odpowiednich tabel oraz wykresów, dyskusja wyników i ich interpretacja psychologiczna. Dla dokumentacji naukowej większość szczegółowych wyników badań została zabezpieczona przez Autora w postaci siedmiu załączników na ss. 2268-328.

W analizie statystycznej wyników posługiwano się testami statystycznymi w sposób prawidłowy metodologicznie, lecz niekoniecznie optymalny z punktu

widzenia wielorakości rozpatrywanych zmiennych niezależnych oraz mierzonych wartości zmiennych zależnych.

Uzyskane wyniki analiz ujawniły, że uczniowie płci żeńskiej byli bardziej zadowoleni z poradnictwa niż uczniowie płci męskiej. Nawet jeśli jest to powszechne stwierdzenie, pozostaje faktem, że uczennice radzą sobie w szkole lepiej niż ich męscy rówieśnicy. Wynika z tego, że wykazują one nie tylko większe zainteresowanie sprawami związanymi z poradnictwem, ale także bardziej doceniają doradztwo zapewniane przez system SePAS/SeO, niż ich męscy koledzy. Uczennice częściej niż uczniowie czytają dostarczane im materiały informacyjne. Połączenie tych czynników może odgrywać ważną rolę w wyjaśnieniu ich większego zadowolenia z oferowanego poradnictwa.

W przeciwieństwie do zadowolenia z poradnictwa, nie zaobserwowano żadnych różnic między płciami w kwestii zadowolenia z dostarczanych informacji.

Pierwszym wnioskiem z analiz, zdaniem Autora, musi być to, że często krytykowane działanie **SeO/SePAS** jest w rzeczywistości dość dobre, co potwierdzają zarówno uczniowie, jak i rodzice. Niemniej jednak, aby usługi te stały się bardziej kompleksowe, konieczne są większe inwestycje w postaci ciągłych i dalszych szkoleń dla doradców pracujących w instytucjach poradnictwa edukacyjnego i doradztwa kariery a także dla nauczycieli współpracujących z tymi instytucjami.

Drugi wniosek jest taki, że komunikacja pomiędzy wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w poradnictwo i doradztwo zawodowe, powinna ulec poprawie, zwłaszcza jeśli chodzi o dostępność pisemnych materiałów informacyjnych, aby upewnić się, że przekaz dotrze do uczniów i rodziców, którzy mogą mieć trudności ze zrozumieniem tego, co czasami brzmi jak żargon techniczny. Zarówno decydenci, jak i praktycy powinni podjąć dalsze wysiłki, by

dotrzeć do tych społeczności uczniów i rodziców, które są oddalone od świata edukacji, szkoleń i poradnictwa.

W rozpatrywanej sytuacji możliwe było m.in. zastosowanie testu MANOVA, co dawałoby możliwość ujmowania jednocześnie mierzonych zmiennych zależnych (stopień: zadowolenia z udzielonych wskazówek doradczych, przydatności tych wskazówek, przydatności uzyskanych materiałów informacyjnych). Również analiza typu ANOVA jest stosowana najczęściej tylko dla klasyfikacji pojedynczej (np. płeć, rodzaj szkoły, wiek uczniów), podczas gdy może ona być wykorzystana do klasyfikacji podwójnej lub potrójnej. Uwagi te mają jednak tylko charakter dyskusyjny i nie umniejszają znaczenia ani podjętych przez Autora badań ani też uzyskanych wyników.

Główne zainteresowanie Autora, dotyczyło natomiast czynników związanych z poradnictwem. Zadaniem każdej poradniczo-doradczej instytucji w Luksemburgu (Service d'Orientation - SeO), która istnieje w każdej szkole średniej w tym kraju, jest towarzyszenie uczniom w rozwijaniu tych kompetencji, które pozwolą im skutecznie zarządzać informacjami, podejmować własne decyzje i w konsekwencji kierować się w podejmowaniu tych decyzji – zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i zdolnościami. Dlatego trudno się dziwić, że doradcy zawodowi są uważani - nie tylko przez rodziców - za odpowiedzialnych za decyzje uczniów dotyczące ich wyborów edukacyjnych, ale także ich wyników w nauce. Rodzice, w szczególności, są skłonni obwiniać doradcę szkolnego za pewne decyzje, zwłaszcza te, które są niepopularne.

3. Interpretacja uzyskanych wyników analiz

Sporo miejsca poświęcił również Autor podejmowaniu przez uczniów szkoły średniej, kluczowych dla siebie **decyzji całonocnych**. W oparciu o

ustalenia, że heurystyka "weź to, co najlepsze" rzeczywiście wydaje się istnieć jako dominująca strategia, która rządzi podejmowaniem decyzji w odniesieniu do zmian edukacyjnych, Autorzy pracujący w poradnictwie edukacyjno-zawodowym, opowiadają się za odejściem od racjonalnych strategii podejmowania decyzji, na rzecz podejścia opartego na heurystykach, które są "szybkie i oszczędne", tzn. które wykorzystują ograniczony czas, wiedzę oraz istniejące możliwości „obliczeniowe”. Heurystyczna teoria podejmowania decyzji promuje ideę, że powinniśmy przejść od poradnictwa zorientowanego na podaż do poradnictwa zorientowanego na popyt, aby usprawnić podejmowanie indywidualnych decyzji zarówno przez samych doradców kariery, jak również ich klientów.

Autor przedstawił zasadniczo swoją interpretację oraz dyskusję teoretyczno-empirycznych aspektów w sposób usystematyzowany, według pięciu klastrów merytorycznych, zgodnie z następującym porządkiem:

- Klaster 1: Społeczne aspekty poradnictwa zawodowego i doradztwa kariery. W klasterze tym podjęta jest krytyka racjonalnych teorii decyzji oraz przeciwstawianie ich teorii heurystycznej. W moim przekonaniu różnice między tymi teoriami są tylko pozorne, gdyż faktycznie większość stosowanych heurystyk można przy dokładniejszej analizie można zinterpretować jako szczególne przypadki teorii racjonalnej, gdzie podmiot doradztwa kariery operuje swoimi subiektywnymi ocenami prawdopodobieństwa i wyceny użyteczności w procesie decyzyjnym.
- Klaster 2 : Społeczno-polityczne perspektywy poradnictwa i doradztwa kariery. Autor podejmuje w nim dyskusję nad postawami rodziców dzieci i młodzieży, które są podmiotami poradnictwa i doradztwa kariery. Konfrontuje je również z postawami środowisk politycznych, które są –

dalekie od realizmu społecznego. Ilustracją tej konfrontacji jest karykatura „równych szans” wspinaczki na drzewo” s.193.

- Klaster 3 : Indywidualne aspekty poradnictwa i doradztwa kariery. Autor przeprowadza interesującą dyskusję czynników (np. wiek osób pracujących w poradnictwie, warunki ekonomiczne) warunkujących skuteczność doradztwa kariery.
- Klaster 4 : Innowacyjne perspektywy w teorii i praktyce poradnictwa zawodowego. Klaster ten podejmuje dyskusję nad poszukiwaniem: dobrej teorii dla dobrego poradnictwa i doradztwa. Wychodząc od prezentacji podejścia *life designing* – Autor wskazuje, iż ma ono niektóre dobre implikacje dla doradztwa kariery w 21-szym wieku, jednak nie jest pozbawione psycho-społecznego szarlatanstwa. Korzystająca z doradztwa kariery młodzież chce bowiem, nie tylko „przejsć” ze szkoły na rynek pracy, lecz „dojść do celu”, jaki stawia sobie w swoim jedynym i niepowtarzalnym życiu.
- Klaster 5 : Poradnictwo i doradztwo kariery a sprawiedliwość społeczna. W klasterze tym Autor skupił uwagę na relacji pomiędzy doradcą zawodowym a jego klientem w aspekcie sprawiedliwości społecznej. W sposób niekonwencjonalny posłużył się materiałem ze swojej pracy dydaktycznej na temat aktualnych oczekiwań dotyczących doradcy kariery – wyrażonych przez studenta poradnictwa zawodowego w HdBA z Mannheim.

4. Uwagi końcowe i wnioski

Trudno jest nie dostrzec w trakcie lektury recenzowanej rozprawy

doktorskiej, że jej Autor jest doświadczonym pracownikiem resortu szkolnictwa specjalizującym się w poradnictwie edukacyjnym i doradztwie kariery dla młodzieży, który: (a) jest głęboko zatroskany o wysoki poziom i efektywność poradnictwa i doradztwa, oraz (b) podejmuje szeroką refleksję naukową nad problematyką tego poradnictwa w oparciu o wyniki badań w sposób zgodny z metodologią psychologii empirycznej. Jego styl przeprowadzania dyskursu naukowego w swojej dysertacji jest oparty na szerokim i trafnym doborze literatury przedmiotu oraz przedstawieniu wyników własnych badań empirycznych wraz z ich szeroką interpretacją psychologiczną.

Wartość jego rozprawy doktorskiej polega na psychologicznej: teoretyczno-empirycznej refleksji nad systemem poradnictwa i doradztwa kariery na przykładzie infrastruktury tego systemu w Wielkim Księstwie Luksemburga. Jednym z optymistycznych wniosków analizy Autora, jest jego przeświadczenie, iż biorąc pod uwagę fakt, że porady udzielane przez doradców kariery, często wiążą się z przekazywaniem wiadomości lub rad, których klienci nie chcą usłyszeć – to jednak samo zachęcanie ich do przyjęcia aktywnej postawy wobec ich sytuacji życiowej, będzie kluczowe dla sukcesu przyszłych praktyk doradczych nie tylko w Luksemburgu, lecz wszędzie tam, gdzie są one oferowane.

Na podstawie przeprowadzonej przeze mnie oceny stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr autorstwa mgra Jean-Jacquesa Rupperta zasługuje na pozytywną ocenę z następujących powodów:

- (1) W sposób trafny i zasadny została w niej przedstawiona problematyka i pytania badawcze w oparciu o gruntową analizę literatury przedmiotu, przez co rozprawa ta jest nowatorskim ujęciem szerokiej refleksji naukowej nad systemem poradnictwa zawodowego i doradztwa kariery.

- (2) Autor wykazał się znawstwem literatury przedmiotu oraz narzędzi metodologicznych psychologii empirycznej poprzez ich trafny dobór do postawionych przez siebie pytań badawczych, przeprowadzenie badań empirycznych oraz posłużenie się adekwatnymi do swoich potrzeb narzędziami analizy statystycznej.
- (3) W sposób naukowo oryginalny została również przez niego przeprowadzona szeroka dyskusja uzyskanych przez siebie wyników badań.
- (4) Biorąc pod uwagę wskazane wyżej powody, uznaję recenzowaną rozprawę za spełniającą ustawowe wymogi stawiane pracom doktorskim z psychologii i tym samym wnoszę o dopuszczenie mgra Jean-Jacquesa Rupperta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.
- (5) Jednocześnie stawiam wniosek o uznanie tej rozprawy doktorskiej jako wyróżniającej się, z uwagi na jej nowatorstwo systemiczne oraz przeprowadzone przez Autora interpretacje uzyskanych wyników.

